

Elek Tibor

Fejek-Szemek-Kezek-Lábak

Bahget Iskander fotókiállítása elé*

Engedjék meg, hogy egy őszinte vallomással kezdjem mondandómat: én nem nagyon értek a képzőművészethez, így a fotóművészethez sem, még ha, Önökhöz hasonlóan, szeretem és élvezem is, szeretek is részesülni az áldásaiból. Épp ezért nem is szokásom ehhez hasonló kiállításmegnyitókat elvállalni. Cipész maradjon a kaptafánál, irodalmár az irodalomnál, a szó szerelmesének, munkásának, szerelmes munkásának sem kell folyton beszélnie (meg írnia sem), főként, ha nem ért ahhoz, amiről beszél (ír).

Ez esetben azonban több okból sem kerülhettem el, hogy beszéljek, hogy amatőr műélvezőként a naiv rácsodálkozásomnak, lelkendezésemnek hangot is adjak. Kettőt mondok. Egyrészt én találtam ki, hogy mutassuk be Iskander képeit itt Békéscsabán, a megyei könyvtárban, itt rajtam kívül talán nem is ismerik azokat mások (a jelenlévő hozzártartozóit, barátait kivéve), én szállítottam el az anyagot Kecskemét–Hetényegyházáról, én válogattam a képeket és rendeztem meg a kiállítást, én élveztem (nyomaték a személyes névmáson), én élveztem (a nyomaték él szótagon) rettenetesen az összefüggések keresését, felismerését, teremtését a képek között, például a fejek, szemek, kezek, lábak között – már-már mintha alkottam volna magam is –, hát akkor nincs mese, nekem is kell megnyitni ezt a kiállítást. Másrészt, Iskander fotói között számos kitűnő íróportré is van, amik kapcsán azért tudok is talán mondani valamit.

Kezdjük mindjárt az éppen kilencvenöt éves Faludy Györggyel: Faludy feje (azzal a „grandiózus látható láthatatlan” hajával, ahogy Esterházy Péter fogalmazott nemrég a születésnapján köszöntőjében) és lába(i), cipője, a zokni hiánya, a clown (és) Faludy. Hogy csak én látom benne, bele a képekbe az egész XX. századi magyar sorsot, sőt, az általános emberi sorsot, Recskestől, mindenestől? – talán mások is. Hát persze, hogy az életút, az életmű (némi ismerete is kell hozzá). De az íróportrék egyébként is azért érdekesek, különösen számunkra, mert valamennyire ismerjük, művei révén, azok által ismerjük, ismerni véljük az író, az író személyét is akár. Esetleg azt is tudjuk például, hogy az e kiállításon egymásra néző Illyés Gyula és Sütő András az életben is nagyon figyelt egymásra, hogy Sütő miközben a par excellence nemzeti költőnek nevezte, azt is mondta róla, hogy „Ady és József Attila szivárványos történelmi látomását – »azaz hallomását« – miszerint »Dunának, Oltnak egy a hangja«: költőként egyedül Illyés Gyula gondolta végig.” Illyés pedig azt írta 1977-ben (két évvel korábban, mint amikor ez a kép a lakiteleki írótalalkozón készült), hogy „a jelenkori magyar irodalom egyik legnagyobb vigasza Sütő András.” A neki ajánlott *Lőtt lábú madár* című versét így zárja: „A kép a leg-

*Elhangzott 2005. október 10-én Békéscsabán, a Békés Megyei Könyvtárban.

cáfolhatatlanabb beszéd”. Jóllehet, Illyés a költői képre gondolt, de talán mégsem egészen érvénytelen az állítás most sem, ha felidéződik bennünk, az ő portréképeik láttán, az ő „Áron látta besenyőivadék hiúzszemét, mely mindig és mindenütt azt figyelte, miként lehet ezt az országot, e népet megtartani” (Sütő András) és Sütő András szemét látva. Vagy a másik nagy erdélyi klasszikus, akinek költői népszerűsége a Faludyéval vetekedő, Kányádi Sándor szemét követve a fák hegyére, ahol valaki jár, ugyanakkor kópés, játékos villanását is érzékelve, vagy a költőtárs Buda Ferenc komoly, merengő pillantásába feledkezve. (Ez utóbbit megpillantva, egyik könyvtáros kollégánóm így kiáltott fel: Jaj, ugye, hogy férfiakra is lehet szép fotót készíteni!)

Az irodalomban az elmúlt évtizedekben divatossá vált „a szerző halála” elmélet, mely végül is azt hirdeti, hogy csak a szöveg számít önmagában, az író, költő valóságos énje nem érdekes, ismerete nem szükséges a mű befogadásához, értelmezéséhez. Hát ezek a képek olyan írókról, olyan szerzőkről készültek, akiknek a műve és az élete, a szövege és a személyisége szoros, egymást feltételező egységbe áll előttünk – itt is jól láthatóan. Lehet-e, célszerű-e ezeknek az íróknak, akár Illyésnek a művei láttán is, azt mondani, hogy a szerző halott? Ezek a képek azért is jók szerintem, mert azt is mutatják, hogy a szerző (például a fotón látható nagyon okos, a nemzeti és az egyetemes létezés titkain egyként gondolkodó Illyés) él, s immár általuk, rajtuk is, örökké élni fog. Talán lesznek Önök között, akik túl merevnek, statikusnak látják ezeket a portrékat, de talán szándékosan ilyenek, hőseik állnak mozdíthatatlanul az időben, de mindenkori megfajtásra várva, miként műveik.

Egy művészi fotó esetében talán valóban jobban eltekinthetünk az alkotója személyétől, inkább mondhatjuk, hogy a szerző halott, nem fontos, csak amit látunk, de mivel ez esetben láthatóan mégis jó egészségnak örvend, engedjék meg nekem, hogy a képekről mégis az alkotójukra fordítsam egy pillanatra a figyelmüket. Számomra, persze, ezúttal sem az életrajzi tények az érdekesek, hogy Bahget Iskander El Barazinban született 1943-ban, és 1967 óta él Magyarországon, hogy kétszázötven-egynéhány kiállítása volt már Alabamától (1975) a Múcsarnokon (1996) át Damaszkuszig és Kiskunhalasig (2004), hanem azok a meghatározó személyiségjegyek, amelyeket a képekből is kiolvasni vélek (legyenek bár íróportrék, gyerekportrék, szociofotók vagy tájképek akár), a szeretetre méltó nyílt szívű tisztaság, a örökös jó szándék, a szociális érzékenység, a demokratikus gondolkodásmód, amelyekből összeáll számomra az ember. Az alkotóember, aki Szíriából idehonosodott az Alföldre, aki, ha megszólal, hallhatóan töri, ropogtatja még mindig a magyar nyelvet, de a képeiről is láthatóan nemcsak a tájat lakta már jól be, de ennek a tájnak és a benne élő embernek a lelkével is éppúgy képessé vált azonosulni, mint a saját szülőföldjével. Akinek már arra is volt szeme, hogy az e tájban élő ember történelmi és aktuális sorsát a szívükön viselő írókban is meglássa. Illyés, Sütő, Kányádi, Buda ugyanis abban is közösek, hogy az ő fejükben mindig azok a fejek és kezek jártak, akik, amik (a nagy egész és a részletek) néhány további képen láthatók. Hogy például mi járhat azokban a fejekben, a nép fiainak, az egyszerű, dolgos embereknek (a *Kaszásnak*, a *Vincellérnek* és társaiknak) a fejében, milyen gondok nyomasztják, milyen örömök éltetik őket, hogyan lehetne javítani a sorsukon. Ma már sokan mosolyognak azon, ha azt hallják, hogy valaki nemcsak önmagával foglalkozik, hanem másokért is szól, egy közösség, akár nemzeti közösség gondjait vállalja fel. Pedig azért szép az valahol, hogy voltak és még mindig vannak ilyen emberek. Vagy nem?

És képeiből is látom, hogy Iskander is ilyen. Mit szorítanak, mibe kapaszkodnak, mit őriznek azok a kezek? Kaput, házat, hazát, gyereket, egy egész sorsot? (*Ragaszkodás, Gyermekportré, Cím nélkül*)? És mit ölelnek a kezek? Egy marék virágot? Vagy egy marék világot? Világ világa, virágnak virága. Iskander az Ómagyar Mária Siralmat nem biztos,

Fatima (1981)

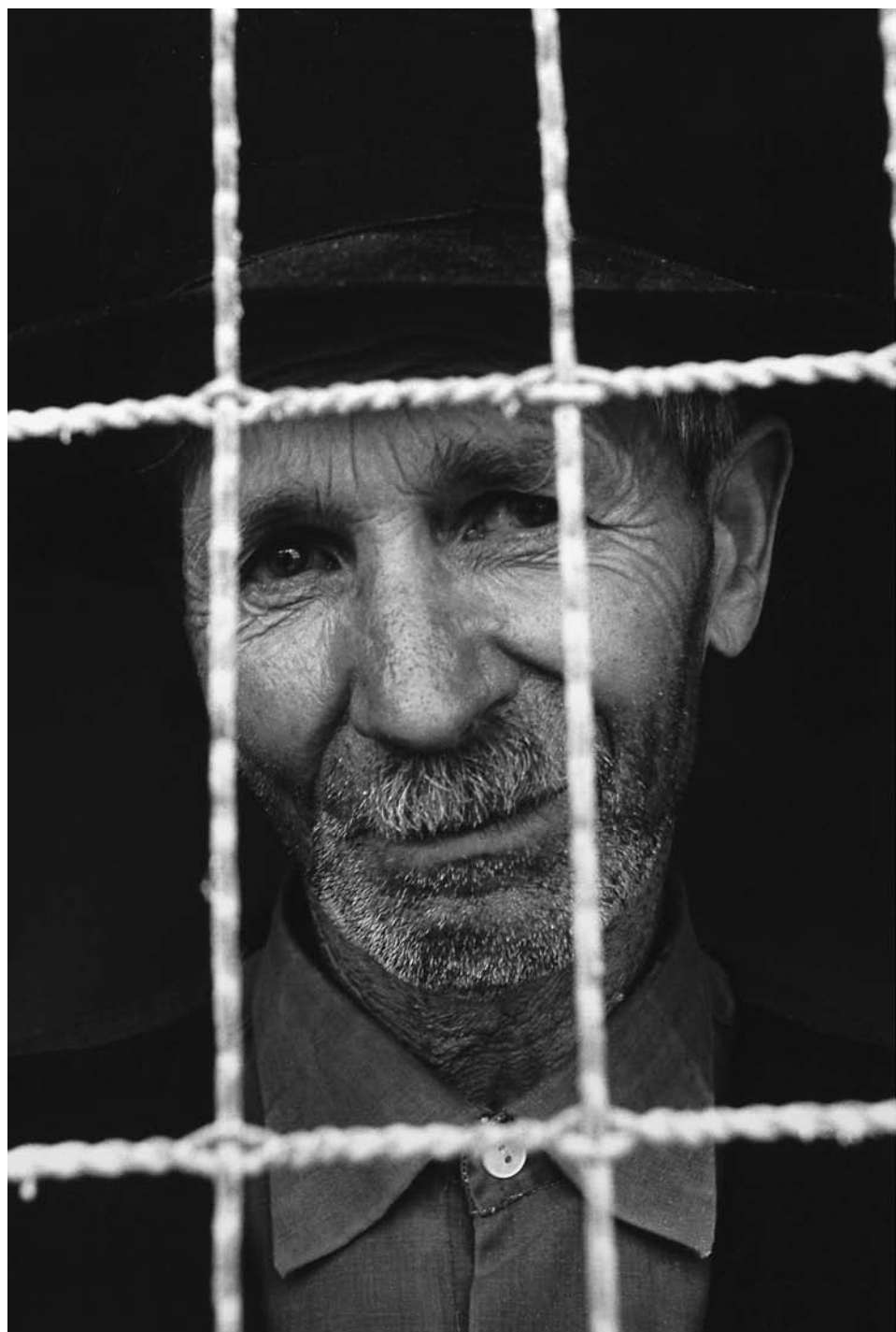
Kaszás (1974)

Cím nélkül (1974)

Kislány (1976)

Portrait (1975)

Damaszkusz béke (2004)

hogy ismeri, de az ősi összefüggést, hogy egy virágban is benne a világ, azt igen, főként, ha két különböző időpillanatban (1979-ben és 2004-ben) készül ugyanazon a helyen, ugyanazon személlyel egy fotó, ahogy a kiállítási plakátján látható (*Egy marék világ*).

Lám, nem nagyon akartam beszélni, s lassan már túlbeszélem ezt a megnyitót, pedig arról még nem is szóltam, hogy világunknak mennyire része, vagy mennyire része kellene legyen a természet. Hogy miért örülünk annak annyira, ha egy természeti fotón épp olyannak látjuk a tájat, legyen az erdélyi, Körös-parti vagy Duna-szigeti (*Veránka*), amilyenek az emlékeinkben őrizzük, csak a művészi kompozíció, a színekkel, vonalakkal, formákkal, fényekkel és árnyakkal való játék eredményeként egy kicsit még szebbnek, vagy miért örülünk annak, ha éppen ellenkezőleg, olyannak látjuk, amilyenek mi még sohasem láttuk. S arról sem szóltam, hogy a számunkra idegen világok, tájak, az Atlas, a Szahara, egy kősvatag, a sajátos formaviláguk felerősítése révén hogyan és miért válhatnak izgalmassá, vonzóvá, sőt kimondottan széppé. Itt, ezeket a témákat érintve, kellene jönnie a szakszerű szakmai méltatásnak, de engedjék meg nekem, hogy ettől már eltekintsek.

Fogadják szeretettel ennek a „szírealista magyar” fotósnek (ahogy Buda Ferenc nevezte találón) a bemutatkozását, tekintsek meg a kiállítását!